

ISSN online 2707-7292

ISSN 2220-6310

DOI: 10.33216/2220-6310/2026-112-1-214-236

УДК 37.013:008:004.77:001.89

СУТЬ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ» У СВІТОВОМУ ЦИФРОВОМУ ДИСКУРСІ

М. Л. Ростока

ORCID 0000-0002-1891-5482

Автором обґрунтовано суть поняття «освітньо-культурологічні засади» та досліджено його еволюцію у світовому цифровому дискурсі відкритої освіти, визначено основні етапи його розвитку, систематизовано наукові підходи до його інтерпретації, розроблено авторську періодизацію еволюції поняття та сформульовано його авторське визначення як теоретичну основу подальшого розвитку в умовах цифрової трансформації освіти. Проаналізовано праці учених, у яких представлено результати досліджень з вивчення культурологічного підходу в освітніх парадигмах минулого і сучасності. Концептуалізовано еволюційний поетапний перебіг наукової думки у відповідних історичних періодах. Розглянуто провідні концепції, що вплинули на еволюційні процеси розвитку зазначеного поняття та проведено історико-філософський аналіз трансформації його змісту під впливом цифровізації освіти, відкритої науки й глобального цифрового науково-освітнього простору. За результатами проведених розвідок виокремлено певні кластери розв'язання завдань прикладного наукового дослідження «Науково-аналітичний супровід розбудови єдиного інформаційного простору відкритої освіти» (2026–2028, 0126U001421), що виконується у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського (НАПН України).

Ключові слова: науково-аналітичний супровід; освітньо-культурологічні засади; цифровий дискурс; цифрова культура; цифрова трансформація освіти; відкрита освіта; відкрита наука.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Нині цифровізація та цифрова трансформація суспільства, актуалізація розвитку відкритої науки, поява різноманітних моделей відкритої освіти, поширення технологічних інновацій – штучного інтелекту, цифрових платформ та розбудова глобальних освітніх екосистем і мережевих комунікацій істотно змінюють сучасне розуміння термінополей у взаємозв'язку освіти й культури.

Освіта щодалі більш розглядається не лише як соціальний інститут передачі знання, а і як відкритий культуротворчий простір, у якому формуються світоглядні орієнтири, система цінностей, громадянська відповідальність, цифрова культура та здатність особистості до міжкультурної взаємодії. У цих умовах актуалізується осмислення суті поняття «освітньо-культурологічні засади», яке поступово набуває статусу інтегративної наукової категорії, що поєднує педагогічні, культурологічні, соціальні, інформаційні та цифрові чинники розвитку відкритої освіти. Адже цифровий науково-освітній дискурс знаходиться у площині переходу від технологічно орієнтованих моделей цифровізації до людиноцентричних концепцій, у яких цифрові технології розглядаються як інструмент розвитку культури, інклюзивності, соціальної взаємодії, відкритості знання і навчання впродовж життя. Так, Європейською Комісією та Радою Європи (2023) наголошується, що цифрова трансформація освіти має здійснюватися на засадах культурного різноманіття, етичного використання технологій, забезпечення рівного доступу до освіти, розвитку цифрової компетентності суб'єктів освітньої взаємодії та збереження культурної спадщини. Відповідна роль відводиться також цифровій культурі, міжкультурній компетентності та розвитку гуманістичних цінностей як необхідних умов сталого розвитку освітніх систем.

Однак, інтенсивне впровадження цифрових технологій, платформ відкритої освіти, штучного інтелекту та цифрових екосистем продукує нові виклики для теорії і практики освіти, а також потребує якісного науково-аналітичного супроводу її інформаційного забезпечення. Йдеться як про технологічну модернізацію освітнього процесу, так і про потребу переосмислення культурологічних засад освіти в умовах цифрового суспільства, що спонукає забезпечення сформованості у суб'єктів освітньої взаємодії рис цифрової культури, що забезпечуватиме балансування між технологічними інноваціями та гуманістичними цінностями. У цьому контексті проблема теоретичного осмислення суті та з'ясування основних аспектів еволюції поняття «освітньо-культурологічні засади» набуває як наукового, так і практичного значення для розвитку відкритої освіти і науки,

реалізації освітніх політик держав на засадах надбань цифрової трансформації суспільства.

До того ж, результати проведених відповідних розвідок актуалізуються у сенсі розв'язання завдань прикладного наукового дослідження «Науково-аналітичний супровід розбудови єдиного інформаційного простору відкритої освіти» (2026–2028, ДіР № 0126U001421, науковий керівник М. Ростока), що виконується у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського (НАПН України).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Результати аналітичних розвідок свідчать про те, що поняття «засади» належить до фундаментальних категорій філософії, педагогіки, права та методології науки. Незважаючи на широке використання цього терміна, його зміст трактується по-різному залежно від предметної галузі дослідження. Адже теоретичне підґрунтя взаємозв'язку освіти й культури сформувалося в межах класичної педагогічної, філософської та культурологічної думки.

Концепції гуманістичної освіти, соціокультурного розвитку особистості, культурної детермінації освітніх процесів і ціннісно орієнтованого навчання знайшли відображення у працях класиків і сучасників наукової та філософської думки таких, як: Дж. Брунер – культура освіти (Bruner, 1997); М. Вайгель, Г. Дженкінс, К. Клінтон, Р. Пурушотма, Е. Робісон – виклики культури для медіаосвіти XXI століття (Jenkins et al., 2009); Е. Морін – культурні виклики для освіти майбутнього (Morin, 2006); М. Нуссбаум – освітньо-культурологічний підхід гуманітарних наук (Nussbaum, 2024); Н. Селвін – культура III і майбутнє освіти (Selwyn, 2019); Г. Сіменс – теорія коннективізму для навчання у цифрову епоху (Siemens, 2005), П. Фрейре – педагогіка поневолених як освітньо-культурна категорія (Freire, 2000) та ін. Незважаючи на відмінність методологічних підходів, їхні дослідження об'єднує розуміння освіти як феномену культури, що забезпечує розвиток особистості, суспільства та цивілізації. Зазначимо, що в українській педагогічній науці питання саме культурологічних засад освіти висвітлено у працях таких учених, як: В. Андрущенко (2009) – освіта як індикатор культуровідповідності суспільства; Є. Бистрицький (2020) – культурна комунікація в глобальному світі; В. Кремень (2005) – філософія людиноцентризму в освітньому просторі; С. Сисоева (2013) – освітологічний контекст культурологічного підходу, ін. Ученими обґрунтовано гуманістичні, аксіологічні, компетентнісні та культурологічні засади розвитку освіти, визначено роль цифрової трансформації, відкритої науки й цифрової компетентності у модернізації освітніх систем. Значну увагу приділено розвитку цифрового освітнього середовища, інформаційно-

аналітичному супроводу освіти, відкритим освітнім ресурсам, цифровій грамотності та цифровій культурі освітян.

Тобто, останніми роками світовий цифровий дискурс дедалі більше зосереджується на інтеграції цифрової трансформації освіти з культурними, етичними та соціальними вимірами розвитку суспільства. Переважна більшість аналітичних документів підкреслюють необхідність розвитку цифрової освіти як комплексної системи, що поєднує якість, рівність, ефективність, педагогічні інновації та професійний розвиток освітян. Проте, аналіз сучасної наукової літератури свідчить, що більшість досліджень присвячено окремим аспектам культурологічного підходу, цифрової освіти, цифрової культури, відкритої науки чи цифрової компетентності. Значно менше уваги приділяється комплексному теоретичному осмисленню поняття «освітньо-культурологічні засади» як інтегральної категорії сучасної, зокрема цифрової педагогіки, здатної поєднати культурологічний, освітній і цифровий виміри розвитку освіти.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених культурологічному підходу, цифровій трансформації освіти та розвитку цифрової культури, проблема розкриття суті й процесу еволюції поняття «освітньо-культурологічні засади» нині залишається не повною мірою розробленою. У розглянутому науковому доробку відсутнє загальноприйняте визначення цього поняття, а також не сформовано цілісної концепції його розвитку та відсутній системний аналіз трансформації його змісту під впливом цифровізації освіти, відкритої науки й глобального цифрового науково-освітнього дискурсу. Недостатньо дослідженими залишаються питання періодизації розвитку поняття, взаємозв'язку освітньо-культурологічних засад із новітніми концепціями цифрової освіти, цифрової гуманітаристики, цифрової етики, відкритих освітніх ресурсів, штучного інтелекту та цифрової культури. Потребують подальшого наукового обґрунтування структурні складники освітньо-культурологічних засад, їхні функції, принципи та роль у забезпеченні сталого розвитку сучасних освітніх систем.

Метою статті є концептуально-аналітичне обґрунтування суті та еволюції поняття «освітньо-культурологічні засади» у світовому цифровому дискурсі, визначення основних етапів його розвитку, сучасних інтерпретацій та авторського концептуального бачення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Дослідження теоретико-філософської генези поняття «освітньо-культурологічні засади», його суті та еволюції потребує звернення до його історико-філософських витоків,

оскільки сучасне розуміння цього феномена сформувалося внаслідок багатовікової еволюції уявлень про взаємозалежність освіти, культури, суспільства та розвитку людини. Генеза поняття відображає закономірний процес трансформації освітньої парадигми від класичного розуміння освіти як передачі знань до новітнього її трактування як культуротворчого, соціального й цифрового феномену. Відповідно, сучасні освітньо-культурологічні засади є результатом інтеграції філософських, педагогічних, культурологічних, соціологічних та інформаційних концепцій, що визначають ціннісні, світоглядні й методологічні основи функціонування освіти в умовах глобалізації та цифрової трансформації.

Історичні витоки досліджуваного поняття простежуються ще в античній філософії, де освіту розглядали як невід'ємний складник формування культури особистості. Давньогрецьке поняття «*páideia*» («*paideia*») відображало цілісний процес виховання людини, який поєднував інтелектуальний розвиток, моральне вдосконалення, естетичне виховання та формування громадянських чеснот. У працях Платона освіта трактувалася як шлях до пізнання істини, справедливості та гармонії особистості, тоді як Арістотель пов'язував її з розвитком доброчесності, практичної мудрості та відповідального громадянства. Уже на цьому етапі освіта розглядалася як процес засвоєння знань, так як і фундаментальна культурна практика, спрямована на формування особистості відповідно до суспільних цінностей.

У добу Середньовіччя освітня традиція набуває рис релігійно-гуманістичного спрямування. Провідною метою освіти стає духовне вдосконалення людини, формування моральних чеснот і засвоєння культурної спадщини християнської цивілізації. Водночас саме університетська освіта створює передумови для розвитку академічної культури, становлення наукових спільнот та формування традицій наукового пошуку, які надалі визначили розвиток європейської освітньої системи. Епоха Відродження започатковує новий етап розвитку освітньо-культурологічних ідей, утверджуючи гуманістичне розуміння людини як найвищої суспільної цінності. Представники гуманізму наголошували, що освіта має забезпечувати гармонійний розвиток особистості, її моральну відповідальність, здатність до самопізнання та активної участі у культурному житті суспільства. Саме в цей період формується уявлення про освіту як механізм культурного відтворення та суспільного прогресу. У добу Просвітництва відбувається подальше переосмислення ролі освіти, коли філософи розглядали освіту як провідний чинник розвитку свободи особистості, критичного мислення та громадянської відповідальності. Культура тут усвідомлюється не як сукупність традицій, а як динамічний

процес духовного розвитку суспільства, що безпосередньо впливає на зміст і цілі освіти.

Подальший розвиток досліджуваного поняття ґрунтується на ідеях класичної педагогіки XIX–XX століть. Значний внесок у становлення культурологічного розуміння освіти зробили класики педагогічної думки – Дж. Дьюї, М. Монтессорі, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Вони обґрунтували положення про те, що освіта має бути культуровідповідною, особистісно орієнтованою та соціально детермінованою. Наприклад, Дж. Дьюї розглядав школу як соціокультурний простір демократичного розвитку особистості, тоді як В. Сухомлинський наголошував на необхідності поєднання освіти, культури, духовності й гуманізму як основ формування гармонійної особистості.

Особливе місце в еволюції поняття «освітньо-культурологічні засади» займає соціокультурна теорія, відповідно до якої розвиток людини відбувається через засвоєння культурного досвіду у процесі соціальної взаємодії. Освіта виступає механізмом інтеріоризації культурних норм, символів, цінностей і способів діяльності, що забезпечує формування особистості як суб'єкта культури. Ці ідеї стали підґрунтям сучасного соціокультурного підходу, який визначає освіту як процес входження людини до культурного простору суспільства. Друга половина XX ст. характеризується активним розвитком культурологічного напрямку в педагогіці. У цей період формується уявлення про освіту як складову культурної політики держави та інструмент забезпечення культурної ідентичності, соціальної інтеграції й сталого розвитку суспільства. Значний вплив на розвиток цих ідей мали концепції Е. Моріна (Morin, 1999), П. Фрейре (Freire, 2000) та ін. Вони розглядали освіту як складний соціокультурний процес, що забезпечує відтворення культурного капіталу, формування критичного мислення та розвиток здатності людини до розуміння складності сучасного світу.

В українській педагогічній науці розвиток культурологічного підходу відбувається в умовах утвердження гуманістичної парадигми освіти, розвитку компетентнісного підходу, інтеграції культурологічних принципів у зміст освіти, обґрунтуванню ролі цифрової культури, відкритої науки та інформаційно-аналітичного супроводу освіти, педагогіки і психології (Концепція розвитку відкритої науки в НАПН України на 2024–2030 роки, 2020).

У першому десятиріччі XXI століття розвиток інформаційного суспільства цифрових технологій і глобальних комунікацій М. Кастельс (Castells, 2011) започатковує якісно новий етап еволюції поняття «освітньо-культурологічні засади». Освіта перестає бути виключно

механізмом передачі культурної спадщини та перетворюється на відкриту цифрову екосистему, у якій знання створюються, поширюються й оновлюються в режимі безперервної мережевої взаємодії. Поява феномену «цифрова культура», також відкритої науки, цифрової гуманітаристики, штучного інтелекту та глобальних інформаційних мереж зумовлює потребу в переосмисленні традиційних культурологічних засад освіти.

Таким чином, історико-філософський аналіз засвідчує, що поняття «освітньо-культурологічні засади» є результатом тривалої еволюції наукової думки, яка відображає поступовий перехід від класичних гуманістичних уявлень про освіту до сучасної інтегративної моделі, що поєднує культурний, педагогічний, соціальний, інформаційний і цифровий виміри розвитку суспільства. На сучасному етапі це поняття доцільно розглядати як комплексну методологічну (категорію, що визначає ціннісні, світоглядні, культурні, педагогічні та цифрові основи розвитку освіти в умовах глобалізації, відкритої науки та цифрової трансформації, генерації нових культурних парадигм на перетині епох (трансдисциплінарної, випереджального розвитку освіти, кроскультурної взаємодії, ШІ-парадигми та ін.).

Результати дослідницьких розвідок дають підстави стверджувати, що еволюція поняття «освітньо-культурологічні засади» відображає закономірну зміну освітніх парадигм: від античної пайдейї – через гуманістичну, соціокультурну та компетентісну моделі – до сучасної цифрової гуманістичної відкритої освіти, у якій культуротворча функція освіти поєднується з розвитком цифрової компетентності, відкритості знання, міжкультурного діалогу та відповідального використання цифрових технологій. Саме ця логіка історичного розвитку стає семантичним підґрунтям для подальшого аналізу еволюції поняття у світовому цифровому дискурсі та сприяє формуванню авторської концепції освітньо-культурологічних засад науково-аналітичного супроводу єдиного інформаційного простору відкритої освіти.

Отже, еволюція поняття «освітньо-культурологічні засади» у світовому цифровому дискурсі дає змогу простежити трансформацію його змісту під впливом наукової та філософської думки, цифровізації освіти, відкритої науки, розвитку цифрової культури, цифрової гуманітаристики та освітньо-культурної парадигми у використанні штучного інтелекту (табл. 1).

Таблиця 1 – Еволюція поняття «освітньо-культурологічні засади» у світовому цифровому дискурсі відкритої освіти

Чинник освітньо-культурної еволюції	Характерні ознаки	Ключові / провідні концепції	Період, представники, внесок у розвиток поняття
1	2	3	4
Класичний / античний	Пайдейя	Пайдейя. Освіта як культура	V ст. до н. е. – V ст. (Платон, Арістотель): формування культурного ідеалу людини, гармонійний розвиток
Класичний / середньовічний	Релігійно-філософський підхід	Схоластика. Університетська освіта як передумова розвитку академічної культури	V–XV ст. (Ф. Аквінський, А. Великий, Д. Скотт, ін.): духовність – духовне вдосконалення людини
Класичний / гуманістичний	Людиноцентричний підхід	Гуманізм Людиноцентризм. Освіта як механізм культурного відтворення та суспільного прогресу	XV–XVII ст. (Е. Роттердамський): гуманістичне розуміння людини як найвищої суспільної цінності
Класичний / нова доба	Особистісно-розвивальний підхід	Просвітництво. Освіта як чинник розвитку культури; культура як динамічний процес духовного розвитку суспільства, що безпосередньо впливає на зміст і цілі освіти	XVIII–XIX ст. (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці): розвиток особистості; (Е. Кант): кореляція освіти і моральності

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Національно-культурологічний	Сенсуалістично-емпіричний характер антропології	Емпіризм. Національна освіта як чинник розвитку національної культури	XIX ст. (Й.-Г. Гердер): освітня культура як основа національної ідентичності
Класична педагогіка	Особистісно-орієнтований підхід	Педагогічні концепції. Освіта як культуровідповідна, особистісно орієнтована та соціально детермінована система	XIX–XX ст. (К. Ушинський, Дж. Дьюї, М. Монтесоррі, В. Сухомлинський): дитиноцентризм
Новітній гуманістичний	Людиноцентричний підхід	Теорія людиноцентричних систем	XX–XXI ст. (Ю. Криц, В. Кремень, ін.): людиноцентризм
Соціокультурний	Соціокультурний підхід	Соціокультурна теорія: освіта як соціокультурний процесі Освіта як складова культурної політики держави та інструмент забезпечення культурної ідентичності	XX ст. (Л. Виготський, Дж. Дьюї, П. Фрейре): входження людини до культурного простору суспільства; (П. Бурдє, К. Гірц, Е. Морен, П. Фрейре): соціальна інтеграція і сталий розвиток освіти і суспільства
Інформаційний	ІКТ-підхід	Інформаційне суспільство. Освіта як чинник розвитку інформаційної культури	XX ст. (М. Кастельс, П. Леві): культура випереджального розвитку освіти

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Компетентнісний	Компетентнісний підхід	Навчання впродовж життя – Lifelong Learning. Освіта як чинник розвитку культури професіоналізму, культури самоосвіти	XX–XXI ст. (OECD, ЄС, UNESCO): освіта впродовж життя, компетентності XXI століття
Цифровий, трансдисциплінарний	Трансдисциплінарний, системний, синергетичний, ризомний, технологічний, освітньо-культурологічний та ін. підходи	Коннективізм. Цифрова освіта – Digital Education. Освіта як чинник розвитку цифрової, трансдисциплінарної та III-культури	XX–XXI ст. (В. Биков, С. Даунас, Г. Дженкінс, М. Кастельс, Е. Морін, Б. Ніколеску, М. Нуссбаум Ж. Піаже Н. Селвін, ін.): трансдисциплінарна культура в умовах глобалізації; цифрова культура, цифрові компетентності
III (AI) етап	Відкрита освіта і наука III-технології (Open Science, AI)	III в освіті – AI in Education. Інтелектуальна цифрова освіта. Освіта як чинник розвитку культури відкритих даних управління даними, III-культури, культури випереджального розвитку відкритих освітніх цифрових екосистем тощо)	XXI ст. (В. Биков, В. Кремень, Р. Лакін, Е. Морін, М. Нусбаум М. Петерс, С. Семеріков, Г. Сіменс, О. Спирін, М. Шишкіна, ін.): людиноцентрична цифрова освіта

Звісно, що початок XXI ст. ознаменувався докорінно трансформацією світового освітньо-наукового простору під впливом процесів цифровізації, глобалізації, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, відкритої науки, цифрової гуманітаристики та штучного інтелекту. Якщо наприкінці XX ст. культурологічний підхід у педагогіці переважно розглядається як методологічна основа гуманізації освіти, то сучасний цифровий науково-освітній дискурс значно розширює його зміст, інтегруючи культурний, інформаційний, технологічний, соціальний та аксіологічний виміри. Внаслідок цього поняття «освітньо-культурологічні засади» набуває нових характеристик і поступово трансформується в комплексну трансдисциплінарну категорію, що відображає взаємозв'язок культури, освіти, науки, цифрових технологій та суспільного розвитку.

Стрімке поширення цифрових технологій зумовило перехід від інформаційного суспільства до цифрового, у якому інформація перестає бути лише ресурсом, а перетворюється на стратегічний чинник соціального розвитку, інновацій та культурної взаємодії. Освіта 4.0 за цих умов розглядається як відкрита цифрова екосистема, що забезпечує безперервне утворення, поширення, переосмислення та спільне продукування знання. Така трансформація налаштовує на зміну функцій Освіти 4.0 до Освіти 5.0: поряд із традиційними освітньою, виховною та культуротворчою щодалі більшого значення набувають інформаційно-аналітична, комунікативна, інноваційна, цифрова та форсайт (прогностична) функції.

Слід зазначити, що однією з ключових тенденцій сучасного етапу є переосмислення ролі культури в умовах цифрової трансформації освіти. Якщо раніше культуру розглядали переважно як сукупність духовних і матеріальних надбань людства, то нині вона більше інтерпретується як динамічне відкрите цифрове середовище взаємодії людей, знань, технологій і соціальних практик. У цьому контексті цифрові технології перестають бути виключно технічними інструментами навчання та набувають статусу культурних феноменів, які визначають нові форми комунікації, створення знання, міжкультурного діалогу та професійної взаємодії. Тим самим, еволюція досліджуваного поняття зазнала певного сенсу в контексті формування концепції відкритої науки, що започаткувала нову модель виробництва й поширення наукових знань. Так, відкрита наука ґрунтується на принципах відкритого доступу до результатів досліджень, відкритих даних, міжнародної наукової співпраці, прозорості дослідницьких процесів та широкого використання цифрових інфраструктур. За таких умов освіта вже не може функціонувати ізольовано від науки, а інтегрується у єдиний глобальний цифровий простір, у якому знання створюються, перевіряються, поширюються й оновлюються у режимі постійної мережевої взаємодії

(Концепція розвитку відкритої науки в НАПН України на 2024–2030 роки, 2020; Open Science Outlook 1: Status and Trends Around the World, 2023).

Саме тому сучасні освітньо-культурологічні засади орієнтуються на принципи відкритості, трансдисциплінарності, співпраці, академічної доброчесності, доступності знань і розвитку глобальних дослідницьких спільнот. Вони виходять за межі традиційної культурологічної парадигми й охоплюють цифрову культуру, цифрову етику, інформаційну грамотність, відкриті освітні ресурси та цифрові компетентності як невід’ємні складники відкритої освіти.

Не менш вагомим чинником трансформації поняття стала цифровізація освітнього середовища. В міжнародній практиці цифровізація розглядається вже не як упровадження окремих інформаційно-комунікаційних технологій, а як комплексна зміна всієї архітектури освітньої системи, що охоплює управління, зміст освіти, педагогічні технології, оцінювання результатів навчання, професійний розвиток педагогів та інформаційно-аналітичний супровід прийняття управлінських рішень. У зв’язку з цим освітньо-культурологічні засади набувають системного характеру та визначають ціннісні й методологічні орієнтири цифрової трансформації освіти.

Специфічну роль у переосмисленні змісту поняття «освітньо-культурологічні засади» відіграє формування цифрової культури. На відміну від традиційного трактування цифрової компетентності як сукупності технічних умінь, сучасні міжнародні підходи визначають цифрову культуру як інтегральну характеристику особистості, що охоплює здатність до критичного аналізу інформації, відповідального використання цифрових технологій, дотримання етичних принципів, міжкультурної взаємодії, творчого використання цифрових ресурсів і безпечної поведінки у цифровому просторі. Таким чином, цифрова культура стає одним із визначальних складників сучасних освітньо-культурологічних засад.

Також новітній етап розвитку освіти характеризується розбудовою єдиного інформаційного простору відкритої освіти, який функціонує на основі відкритих цифрових платформ, міжнародних наукових мереж, електронних бібліотек, репозиторіїв, відкритих освітніх ресурсів, масових відкритих онлайн-курсів (МООС), віртуальних лабораторій та хмарних сервісів. Тут освіта перестає бути територіально обмеженою, а культурний простір навчання значно розширюється завдяки цифровим відкритим комунікаціям і глобальному обміну знаннями. У цьому сенсі зауважимо, що новий імпульс еволюції поняття надає цифрова гуманітаристика, яка інтегрує гуманітарне знання з цифровими технологіями, відкриває можливості для нових методів аналізу культурної спадщини, історичних джерел, мовних корпусів, цифрових архівів, музейних колекцій та освітніх

ресурсів. Завдяки цьому культурологічний складник освіти набуває нових форм реалізації, а цифрові інструменти стають не лише засобами навчання, а й засобами збереження, інтерпретації та популяризації культурної освітньої спадщини.

Отже, еволюція поняття «освітньо-культурологічні засади» у світовому цифровому дискурсі демонструє перехід від класичного розуміння взаємозв'язку освіти й культури до інтегрованої моделі, у якій освіта розглядається як відкрита цифрова соціокультурна екосистема. Її розвиток визначається принципами відкритості, гуманізму, цифрової культури, трансдисциплінарності, інноваційності, академічної доброчесності та відповідального використання цифрових технологій. Саме така трансформація створює методологічне підґрунтя для подальшого аналізу та формування сучасної концепції освітньо-культурологічних засад науково-аналітичного супроводу єдиного інформаційного простору відкритої освіти.

Зауважимо, що новий етап розвитку світової освіти загалом характеризується докорінною трансформацією теоретико-методологічних засад освітньої діяльності під впливом цифровізації, глобалізації, розвитку відкритої науки, мережових комунікацій та штучного інтелекту. Якщо у другій половині XX ст. освітньо-культурологічний підхід переважно асоціювався з гуманізацією освіти, розвитком духовної культури та формуванням особистості, то у XXI ст. його зміст значно розширився, охопивши проблематику цифрової культури, відкритого доступу до знань, інформаційної взаємодії, мережевого навчання, міжкультурної комунікації та розвитку цифрової компетентності (UNESCO Recommendation on Open Science, 2021; UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, 2023; European Commission, 2023; Open Science Outlook 1: Status and Trends Around the World, 2023; Nang Sagawah Win Bo, 2023).

Світовий цифровий дискурс засвідчує поступовий перехід від традиційних педагогічних моделей до інтегрованих концепцій, що поєднують філософські, культурологічні, педагогічні, соціологічні та інформаційно-технологічні підходи. У центрі сучасних наукових досліджень перебуває людина як носій культури, творець знань і активний учасник глобальних цифрових комунікацій (Кремень, 2011). Саме тому освіта дедалі більше розглядається як відкрита соціокультурна екосистема, що функціонує у взаємодії з цифровими технологіями, інформаційними мережами та міжнародними науковими спільнотами (Castells, 2011; M. Peters, 2016; Selwyn, 2021).

Відповідно, що концептуальні засади сучасної освіти формуються під впливом низки світових теорій, серед яких особливе місце посідають концепція колективного інтелекту П. Леві (Lévy, 1997); концепція складного

мислення Е. Моріна (Morin, 1999); коннективізм Дж. Сіменса (Siemens, 2005), теорія культури участі Г. Дженкінса (Jenkins, 2009), теорія мережевого суспільства М. Кастельса (Castells, 2011); концепція відкритої освіти М. Пітерса (Peters, 2016); дослідження штучного інтелекту в освіті Р. Лакін (Luckin, 2018); критична цифрова педагогіка Н. Селвіна (Selwyn, 2019, 2021); гуманістична концепція освіти М. Нуссбаум (Nussbaum, 2024). Незважаючи на відмінності у вихідних методологічних позиціях, усі ці концепції об'єднує прагнення осмислити нову роль освіти в умовах цифрової цивілізації, визначити механізми взаємодії культури, знань, технологій та людини.

Провідним чинником зазначених світових концепцій є поступова відмова від лінійного розуміння освітнього процесу як передачі готових знань на користь нелінійних, мережевих, відкритих і трансдисциплінарних моделей навчання. У цих моделях знання інтерпретуються як динамічний соціокультурний ресурс, що постійно створюється, оновлюється й поширюється в цифровому середовищі. Освіта перестає бути лише інституційною діяльністю та трансформується у відкритий процес безперервного навчання, співтворчості й спільного конструювання знань, що здійснюється в межах глобальних цифрових мереж (Lévy, 1997; Siemens, 2005; Jenkins et al., 2009).

Підкреслимо, що світовий цифровий дискурс не обмежується технологічним оптимізмом. Адже, певна низка дослідників наголошує на необхідності критичного осмислення цифрової трансформації освіти. Наприклад, Н. Селвін (Selwyn, 2019, 2021) звертає увагу на ризики цифрової нерівності, алгоритмічного управління, комерціалізації освітнього простору та посилення соціальних диспропорцій унаслідок некритичного впровадження цифрових технологій. Подібної позиції дотримується й Р. Лакін (Luckin, 2018), розглядаючи штучний інтелект не як заміну педагогу, а як інструмент підтримки персоналізованого навчання, що має використовуватися відповідально, прозоро та відповідно до гуманістичних принципів освіти. Відмітимо також, що інтеграція міжнародних стратегій цифрової освіти, відкритої науки та цифрової культури є одним із пріоритетних напрямів розвитку освітньо-культурологічних засад відкритої освіти (Nang Sagawah Win Bo, 2023; UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, 2023).

Таким чином, критичний аналіз сучасних світових концепцій дає підстави стверджувати, що поняття «освітньо-культурологічні засади» еволюціонувало та набуло якісно нового змісту. Воно вже не обмежується характеристикою культурної спрямованості освіти, а охоплює сукупність філософських, аксіологічних, педагогічних, соціокультурних, цифрових і технологічних принципів, які визначають розвиток сучасної освіти в умовах

глобального цифрового суспільства. Результати проведеного аналізу свідчать про поступову еволюцію освітньо-культурологічних засад від класичних гуманістичних моделей до комплексної цифрової гуманістичної парадигми, у якій культура, освіта, наука, цифрові технології та штучний інтелект функціонують як складники єдиного інформаційного простору відкритої освіти. Саме ця інтегративна логіка створює теоретико-методологічне підґрунтя для формування авторської концепції поняття «освітньо-культурологічні засади» та його наукового визначення. У такий спосіб узагальнення даних і результатів аналітичних розвідок щодо концепцій цифрової освіти, міжнародних нормативних документів та тенденцій розвитку відкритої науки дало підстави говорити про те, що поняття «освітньо-культурологічні засади» у науковій літературі найчастіше використовується фрагментарно – як характеристика гуманістичної, культурологічної або аксіологічної спрямованості освітнього процесу. Проте процеси цифрової трансформації освіти, розбудова глобального наукового простору, становлення і розвиток відкритої науки, відкритих освітніх середовищ, цифрової культури та штучного інтелекту значно розширюють зміст цього поняття, надаючи йому трансдисциплінарного характеру.

Світовий цифровий дискурс засвідчує, що освіта вже не може розглядатися виключно як система передачі знань або як сукупність педагогічних технологій. Вона функціонує як відкрита соціокультурна екосистема, у якій інтегруються культурні традиції, наукові знання, цифрові технології, інформаційно-аналітичні ресурси, міжнародні комунікації, відкриті дані та інноваційні освітні практики. Саме тому освітньо-культурологічні засади мають визначати не лише зміст освіти, а й її ціннісні орієнтири, принципи функціонування, механізми цифрової взаємодії та соціокультурного розвитку особистості. Тому, на основі проведеного дослідження пропонується авторське бачення і визначення цього поняття: *освітньо-культурологічні засади – це трансдисциплінарна система філософських, аксіологічних, культурологічних, педагогічних, соціальних, інформаційно-аналітичних і цифрових принципів, що визначають закономірності формування, розбудови та функціонування освіти як відкритої соціокультурної екосистеми, забезпечують розвиток особистості, створення, поширення і трансформацію знання, упровадження цифрової культури, академічної доброчесності, громадянської відповідальності та готовності до безперервного навчання в умовах глобального цифрового суспільства.*

Звернемо увагу на те, що на відміну від традиційних визначень, запропонована авторська концепція розглядає освітньо-культурологічні засади як методологічну основу організації освітнього процесу, так і як

комплексну систему взаємодії культури, освіти, науки, цифрових технологій та інформаційно-аналітичної системи. Концептуально запропонована модель ґрунтується на інтерфейсі кількох взаємозалежних структурних трансдисциплінарних складників: філософсько-світоглядний (гуманістичні цінності освіти, розвиток особистості, свободу академічної діяльності, відкритість наукового пізнання, відповідальність та етичні засади використання цифрових технологій); аксіологічний (система загальнолюдських, демократичних, культурних та професійних цінностей, що визначають зміст сучасної освіти, академічної культури та відкритої науки); культурологічний (інтеграція національної й світової культурної спадщини, міжкультурного діалогу, цифрової культури, цифрової гуманітаристики, інформаційної культури та культурної різноманітності); педагогічний (зміст освіти, сучасні педагогічні технології, компетентнісний підхід, цифрова дидактика, персоналізоване навчання, розвиток критичного мислення та безперервна освіта); інформаційно-аналітичний (цифрові платформи, відкриті електронні бібліотеки, репозиторії, інформаційно-аналітичні екосистеми і хаби, бібліометричні та наукометричні інструменти, семантичні та онтологічні моделі, технологій аналізу цифрових даних і засоби підтримки прийняття управлінських рішень); цифрово-технологічний (цифрові компетентності, штучний інтелект, великі дані (Big Data), відкриті освітні ресурси, хмарні технології, цифрові лабораторії та мережеві освітні сервіси); соціокомунікативний (академічні комунікації, міжнародне партнерство, відкрита наука, цифрова віртуальна співпраця, громадянська участь та мережева взаємодія).

Відповідно до запропонованої концепції освітньо-культурологічні засади сприяють реалізації низки функцій: аксіологічної, інноваційної, інтеграційної, інформаційно-аналітичної, культуротворчої, освітньої, прогностичної, світоглядної, соціокомунікативної, трансдисциплінарної та цифрової. Їх практична реалізація забезпечується системою наукових принципів, серед яких визначальними є такі, як: академічна доброчесність, безперервна освіта, відкритість, гуманізм, доказовість наукових досліджень, інклюзивність, інноваційність, інформаційна безпека, культуровідповідність, людиноцентризм, міжнародна співпраця, сталий розвиток, трансдисциплінарність та цифрова етики. Саме ці принципи відповідають сучасним міжнародним рекомендаціям і концепціям щодо розвитку відкритої науки, відкритої освіти та цифрової трансформації освітніх систем. Наголосимо, що у нашому дослідженні вперше поняття «освітньо-культурологічні засади» розглядається як трансдисциплінарна категорія відкритої освіти у світовому цифровому дискурсі (рис. 1), яка інтегрує гуманістичну і цифрову педагогіку, культурологічний підхід,

цифрову трансформацію освіти, відкриту науку, інформаційно-аналітичний супровід, цифрову культуру та етичні засади і культуру використання штучного інтелекту.

Рис. 1 Поняття «освітньо-культурологічні засади» у цифровому дискурсі відкритої освіти

Джерело: розроблено автором із використанням інфографіки GPT (за заданими автором критерієм і вимогами)

Такий підхід створює теоретико-методологічне підґрунтя для подальшої реалізації концептів наукового дослідження «Науково-аналітичний супровід єдиного інформаційного простору відкритої освіти» (2026–2028), що виконується відділом наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (НАПН України), а також інших досліджень у галузі відкритої освіти, цифрової педагогіки та інформаційної освітньої аналітики.

Отже, запропонована концепція дає змогу визначити місце освітньо-культурологічних засад у сучасному цифровому дискурсі як інтеграційної методологічної платформи, яка забезпечує перехід від традиційної моделі освіти до відкритої цифрової екосистеми знань, у якій цифрові технології не замінюють гуманістичні цінності, а підсилюють можливості розвитку особистості, наукової творчості та міжкультурної взаємодії.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, проведене концептуально-аналітичне дослідження дало змогу комплексно розкрити суть та відстежити еволюцію поняття «освітньо-культурологічні засади» у світовому цифровому дискурсі та визначити основні закономірності його розвитку в контексті відкритої освіти. На основі аналізу філософських, культурологічних, педагогічних, соціогуманітарних та інформаційно-комунікаційних концепцій встановлено, що розвиток поняття пройшов тривалий еволюційний шлях – від класичних гуманістичних уявлень про культуротворчу місію освіти до інтегративного розуміння освіти як відкритої цифрової соціокультурної екосистеми. З'ясовано, що нині зміст освітньо-культурологічних засад формується під впливом процесів цифровізації, розвитку відкритої науки, цифрової гуманітаристики, штучного інтелекту, глобальних інформаційних мереж і міжкультурних комунікацій.

Також, аналіз зазначених концепцій засвідчив, що наукові підходи дослідників, незважаючи на відмінність методологічних позицій, об'єднуються навколо спільної ідеї про необхідність інтеграції гуманістичних цінностей, цифрових технологій, культури, науки та освіти. Саме така конвергенція може визначати випереджальний вектор розвитку глобального цифрового освітнього простору та створювати методологічне підґрунтя для переосмислення освітньо-культурологічних засад як комплексної трансдисциплінарної категорії.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше: здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз еволюції поняття «освітньо-культурологічні засади» у світовому цифровому дискурсі відкритої освіти; обґрунтовано авторське бачення на поняття «освітньо-культурологічні засади» як трансдисциплінарної категорії, що інтегрує гуманістичні цінності, культурні сенси, цифрові технології, інформаційно-аналітичні ресурси та відкриту науку; розроблено авторську концептуальну модель освітньо-культурологічних засад, яка відображає взаємозв'язок культурологічних, педагогічних, аксіологічних, соціокультурних, цифрових та трансдисциплінарних чинників у єдиному інформаційному просторі відкритої освіти; уточнено структурні складники, функції та принципи освітньо-культурологічних засад з урахуванням новітніх тенденцій цифрової трансформації освіти, розвитку відкритої науки, цифрової гуманітаристики та технологій штучного інтелекту.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані теоретичні положення можуть бути використані: під час розвитку концепцій цифрової трансформації освіти, відкритої науки, технологій штучного інтелекту в освіті та науково-аналітичного супроводу

відкритої освіти, педагогіки і психології; під час розроблення стратегій розвитку цифрової культури закладів освіти, наукових бібліотек, інформаційно-аналітичних хабів і відкритих дослідницьких середовищ; як теоретико-методологічна основа для створення інформаційно-аналітичних платформ, цифрових екосистем підтримки освіти й науки та інструментів використання штучного інтелекту.

Перспективи подальших досліджень доцільно спрямувати на розроблення методології оцінювання рівня сформованості освітньо-культурологічних компетентностей у цифровому дослідницькому середовищі, моделюванням інформаційно-аналітичних систем підтримки відкритої освіти й науки, дослідженням інтеграції технологій штучного інтелекту, великих даних (Big Data) та цифрової гуманітаристики в освітній і дослідницький процеси, а також із розробленням критеріїв і показників якості цифрової трансформації освітніх систем на засадах відкритості, людиноцентризму, академічної доброчесності та сталого розвитку. Отже, отримані результати створюють цілісне теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого розвитку концепції освітньо-культурологічних засад у світовому цифровому дискурсі відкритої освіти та можуть слугувати основою для трансдисциплінарних досліджень, спрямованих на формування відкритої, гуманістично орієнтованої та технологічно розвиненої екосистеми відкритої освіти в умовах цифрової цивілізації.

Література

1. Андрущенко В. П. *Філософія освіти* : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
2. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролесєв О. *Комунікація і культура в глобальному світі*. Київ : Дух і літера, 2020. 416 с.
3. *Концепція розвитку відкритої науки в НАПН України на 2024–2030 роки* (Постанова Президії НАПН України від 22 серпня 2024 р. № 1-2/10-146) / НАПН України ; розроб. : І. Драч, О. Петрос, О. Бородієнко. <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3373/> (дата звернення: 31.07.2026).
4. Кремень В. Г. *Філософія людиноцентризму в освітньому просторі*. 2-ге вид. Київ : Педагогічна думка, Т-во «Знання» України, 2011. 520 с.
5. Сисоєва С. О. *Освітні реформи: освітологічний контекст* : монографія. Київ : ВП «Едельвейс», 2013. 460 с.
6. Bruner J. *The Culture of Education*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1997. 240 p.
7. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford : Blackwell Publishing, 2011. 656 p.
8. European Commission. *Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting*

- Education and Training for the Digital Age*. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. 68 p. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0624 (date of access:: 31.07.2026).
9. Freire P. *Pedagogy of the Oppressed*. 30th Anniversary Edition. New York : Continuum, 2000. 183 p.
10. Jenkins H., Purushotma R., Weigel M., Clinton K., Robison A. *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Cambridge (MA) : MIT Press, 2009. 145 p. https://www.macfound.org/media/article_pdfs/jenkins_white_paper.pdf (date of access:: 31.07.2026).
11. Lévy P. *Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace*. Cambridge (MA): Perseus Books, 1997. 277 p.
12. Luckin R. *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London : UCL Press, 2018. 157 p.
13. Morin E. *Seven Complex Lessons in Education for the Future*. Paris : UNESCO Publishing, 1999. 67 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000117740> (date of access:: 31.07.2026).
14. Nang Sagawah Win Bo. OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. *Hungarian Educational Research Journal*. 2023. Vol. 15(2). P. 284–289. <https://doi.org/10.1556/063.2024.00340>.
15. Nussbaum M. C. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton : Princeton University Press, 2024. 192 p.
16. *Open Science Outlook 1: Status and Trends Around the World*. Paris : UNESCO Publishing, 2023. 74 p. <https://doi.org/10.54677/GIIC6829>.
17. Peters M. A. (Ed.). *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory*. Singapore : Springer, 2016. 1200 p. <https://doi.org/10.1007/978-981-287-532-7>.
18. Selwyn N. *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education*. Cambridge : Polity Press, 2019. 160 p.
19. Selwyn N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. 3rd ed. London : Bloomsbury Academic, 2021. 232 p.
20. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*. 2005. Vol. 2. http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm (date of access: 31.07.2026).
21. *UNESCO Recommendation on Open Science*. Paris, 2021. 34 p. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546>.
22. *UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris : UNESCO, 2021. 21 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455.locale=en> (date of access:: 31.07.2026).
23. UNESCO. *Futures of Education: Learning to Become*. Paris : UNESCO Publishing, 2021. 205 p.
24. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms?* Paris : UNESCO Publishing, 2023.

References

1. Andrushchenko, V. P. (2009). *Filosofia osvity* : navch. posib. [Philosophy of Education]. Kyiv. Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 329 s. (ukr).
2. Bystrytskyi, Ye., Zymovets, R., Proleiev, O. (2020). *Komunikatsiia i kultura v hlobalnomu sviti* [Communication and Culture in a Global World]. Kyiv. Dukh i litera. 416 s. (ukr).
3. *Kontsepsiia rozvytku vidkrytoi nauky v NAPN Ukrainy na 2024–2030 roky* [Concept for the Development of Open Science at the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine for 2024–2030]. (Postanova Prezydii NAPN Ukrainy vid 22 serpnia 2024 r. № 1-2/10-146). <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3373/> (data zvernennia: 31.07.2026). (ukr).
4. Kremen, V. H. (2011). *Filosofia liudynotsentryzmu v osvithnomu prostori* [The Philosophy of Human-Centeredness in the Educational Context]. 2-he vyd. Kyiv. Pedahohichna dumka, T-vo «Znannia» Ukrainy. 520 s. (ukr).
5. Sysoieva, S. O. (2013). *Osvitni reformy: osvitolohichniy kontekst* [Educational Reforms : The Educational Context] : monohrafiia. Kyiv. VP «Edelveis». 460 s.(ukr).
6. Bruner, J. (1997). *The Culture of Education*. Cambridge. Harvard Univ. Press. 240 p. (eng).
7. Castells, M. (2011). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Oxford. Blackwell Publishing. 656 p. (eng).
8. European Commission (2023). *Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting Edu. and Training for the Digital Age*. Luxembourg. Publications Office of the European Union. 68 p. eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0624. (eng).
9. Freire, P. (2000). *Pedagogy of the Oppressed*. 30th Anniversary Edition. New York. Continuum. 183 p. (eng).
10. Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., Robison, A. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Cambridge. MIT Press. 145 p. https://www.macfound.org/media/article_pdfs/jenkins_white_paper.pdf (date of access:: 31.07.2026). (eng).
11. Lévy, P. (1997). *Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace*. Cambridge (MA). Perseus Books. 277 p. (eng).
12. Luckin, R. (2018). *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London. UCL Press. 157 p. (eng).
13. Morin, E. (1999). *Seven Complex Lessons in Education for the Future*. Paris. UNESCO Publishing. 67 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000117740> (eng).
14. Nang Sagawah Win Bo (2023). OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. *Hungarian Educational Research Journal*. 15(2). 284–289. <https://doi.org/10.1556/063.2024.00340>. (eng).
15. Nussbaum, M. C. (2024). *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton. Princeton University Press. 192 p.(eng).
16. *Open Science Outlook 1: Status and Trends Around the World* (2023). Paris.

- UNESCO Publishing. 74 p. <https://doi.org/10.54677/GIIC6829>. (eng).
17. Peters, M. A. (Ed.). (2016). *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory*. Singapore. Springer. 1200 p. <https://doi.org/10.1007/978-981-287-532-7>. (eng).
 18. Selwyn, N. (2019). *Should Robots Replace Teachers? AI and the Future of Education*. Cambridge. Polity Press, 160 p. (eng).
 19. Selwyn, N. (2021). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. 3rd ed. London. Bloomsbury Academic. 248 p. (eng).
 20. Siemens, G. (2005). Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*. (2). http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm (eng).
 21. *UNESCO Recommendation on Open Science* (2021). Paris. 34 p. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546>. (eng).
 22. *UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence* (2021). Paris. 21 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455.locale=en> (eng).
 23. UNESCO (2021). *Futures of Education: Learning to Become*. Paris. UNESCO Publishing. 205 p. (eng).
 24. UNESCO (2023). *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms?* Paris. UNESCO Publishing. (eng).

ESSENCE AND EVOLUTION OF THE CONCEPT OF 'EDUCATIONAL AND CULTURAL FOUNDATIONS' IN GLOBAL DIGITAL DISCOURSE

M. L. Rostoka

This article substantiates the essence of the concept of 'educational and cultural foundations' and examines its evolution within the global digital discourse, identifies the main stages of its development, systematises academic approaches to its interpretation, develops the author's own periodisation of the concept's evolution, and formulates the author's own definition of it as a theoretical basis for further development in the context of the digital transformation of education. This paper analyses scholarly works presenting the results of research into the cultural studies approach within educational paradigms of the past and the present. The evolutionary, phased development of scientific thought across the relevant historical periods is examined. The leading concepts that have influenced the evolutionary processes of this concept's development are investigated, and a systematic analysis is carried out of the transformation of its content under the influence of the digitalization of education, open science and the global digital scientific and educational discourse. Based on the results of the research carried out, certain aspects have been identified regarding the implementation of the applied research projects 'Scientific and Analytical Support for the Development of a Unified Information Space for Open Education' (2026–2028, 0126U001421), which are being carried out at the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine (National Academy of Educational Sciences of Ukraine).

Keywords: *scientific and analytical support; educational and cultural foundations; digital discourse; digital culture; digital transformation of education; open education; open science.*

Ростока Марина Львівна – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, НАПН України (м. Київ, Україна). E-mail: marilvross@gmail.com

Rostoka Marina Lvivna – Ph. D (in Education), Senior Researcher, Head of the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine, NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: marilvross@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 15.08.2026.

Стаття прийнята до друку після рецензування 11.09.2026.

Стаття опублікована 30.10.2026.

Стаття з відкритим доступом,
відповідно до умов ліцензії
[Creative Commons \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)